

Ze 14. a 15. století se nám dochovalo vícero pokusů o překlad *Knihy žalmů* do češtiny a úprav již existujících českých znění. Staročeské žalmy známe ve čtyřech překladech dochovaných ve více než šedesáti pramenech, které buď obsahují *Knihu žalmů* v rámci celých *Biblí* nebo *Starých zákonů*, nebo se jedná o samostatné rukopisy žaltáře.¹ Kromě toho některé žalmy nacházíme v souborech českých oficií k liturgii hodin, v počestěných mariánských hodinkách a v české pobožnosti sedmi kajících žalmů, které byly z jazykového hlediska prozkoumány zatím jen okrajově.² Většinou vycházejí z existujících českých překladů, často jsou však částečně upravené, výjimečně se jedná i o samostatné překlady, které vznikaly nezávisle na stávajících českých zněních.

O středověkých překladatelích *Bible* do češtiny se nám v naprosté většině nezachovaly žádné bližší informace a naše dohady ohledně jejich vzdělání, překladatelských zkušeností a užitých předloh a pomůcek vycházejí pouze z jejich děl. Zdrojovým textem žalmů byl pro středověké překladaře v českých zemích především galikánský žaltář (*Psalterium Gallicanum*, dále též *PsG*),³ Jeronýmův překlad *Septuaginty* podle Řigenovy *Hexaply*, jenž byl nejčastějším zněním užívaným v liturgii a rozšířil se i ve středověkých rukopisech celých *Biblí*. Do jeho textu nezřídka pronikala variantní znění z jiných, ve středověku rozšířených verzí, zvláště ze žaltářů hebrejského (*Psalterium Hebraicum*, dále též *PsH*)⁴ a římského (*Psalterium Romanum*, dále též *PsR*).⁵ Staročeští překladaři též nezřídka nahlíželi do jiných latinských předloh nebo užívali poznámkami opatřené exempláře a exegetické příručky.

V tomto příspěvku se zaměříme na problematiku znalosti latinského jazyka u staročeských překladařů a budeme zkoumat překladařské omyly ve staročeských žaltářích, které souvisejí s latinskými homonymy a heteronymy. Pod označením homonymum rozumíme slovo, které se stejně píše i stejně zní jako jiné slovo, má však jiný význam: např. latinské substantivum »canis« (»pes«) a slovesný tvar »canis« (»přeješ«). Homograf či heteronymum je pak slovo, které se od jiného slova liší významem i výslovností, ačkoli je psáno stejně: např. latinské

¹ Jejich seznam viz nejnověji VOLEKOVÁ, Kateřina – SVOBODOVÁ, Andrea – KREISINGEROVÁ, Hana (eds.): *První tištěný český žaltář*, Dolní Břežany: Scriptorium, 2023, s. 300-304.

² Srov. některé přehledové práce, např. ŠPALDÁK, Antonín: *O překládání liturgických textů do češtiny za starších dob*, in: *Časopis Národního muzea* 114 (1940), s. 154-180; TRÍŠKA, Josef: *Muzejní texty duchovní lyriky*, in: *Časopis Národního muzea* 136 (1967), s. 65-68.

³ Citujeme podle klementinské *Vulgáty* (*Clementine Vulgate Project* [online], 2002-2005, <https://vulsearch.sourceforge.net/index.html>).

⁴ Citujeme podle *Biblia sacra iuxta Vulgatam versionem*, ed. Robert WEBER et al., Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1983, s. 770-955.

⁵ Citujeme podle *Psalterium Romanum* [online], <http://www.libersalmoreum.info/Psalterium%20Romanum.html>.

Kateřina VOLEKOVÁ

Ústav řeckých a latinských studií,
Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha

»Usta«, či »kost«? K překladařským chybám ve staročeských žaltářích*

'A mouth' or 'a bone'? On translation errors in Old Czech Psalters

The paper focuses on errors caused by the misreading of Latin homonyms and heteronyms in medieval translations of Psalms into Czech. The examples are drawn from four Old Czech Psalter translations and their revisions from the beginning of the fourteenth century to the end of the fifteenth century. Most translation errors occur in the two earliest translations of the Psalter, which is probably due to the fact that the first translators often rendered the Psalms word for word and did not sufficiently consider the wider context. These errors particularly concern common Latin homonyms, such as *os* and *hic*. Some verb forms, such as the Latin *venit* (third person of the indicative of present or perfective), are repeatedly translated incorrectly throughout the Old Czech period, even in the printed sources of the late fifteenth century.

Key words: Old Czech; Psalter; Czech Bible translations; translatology; homonym; heteronym

Number of characters / words: 37 694 / 5 604

Number of figures / tables: 3 / 1

Secondary language: Old Czech; Latin; Biblical Greek

* Příspěvek vznikl s podporou výzkumné infrastruktury LINDAT/CLARIAH-CZ (<https://lindat.cz>), podporované Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky (projekt č. LM2023062).

zájmeno »hic« (»tentor«) a adverbium »hic« (»zde«), u kterého se kvantita vokálu ve středověkém textu neoznačuje.⁶

Během překládání nezřídka dochází k neporozumění předloze či k její chybné interpretaci. Omylů se dopouštějí zvláště nezkušení a příležitostní překladatelé, kteří buď neumějí dostatečně zdrojový jazyk, nebo si záludností překladu nejsou vědomi a nejsou při tlumočení z jednoho jazyka do druhého dostatečně obezřetní. Poučený překladatel by se takovým chybám z nenáležitě interpretace měl vyhnout, a především u homonym a heteronym by si měl být vědom jejich dvojznačnosti a náležitě vyhodnocovat slova s oporou v kontextu.

Také staročestí překladatelé latinského žaltáře museli během své práce posuzovat všechny homonymní a homografní výrazy a tvary. U většiny z nich to byl jednoduchý proces díky jasnému kontextu, který přirozeně naváděl čtenáře k správné interpretaci. Např. homonymum »canis« z verše *Ps* 21,21 (»erue a framea, Deus, animam meam, et de manu **canis** unicum meam«; HEJČL:⁷ »vychvat meči, Bože, žití moje, z moci psa, to jediné, co mi zbývá«) interpretovali všichni překladatelé vzhledem k průhlednému syntaktickému zapojení slova správně jako substantivum *canis*, -is m. (»pes«).

Nebylo tomu ale vždy, jsou verše v žaltáři, v nichž není kontext určující, ale naopak může svést k chybné interpretaci. Jeden ze staročeských překladatelů se nesprávného výkladu dopustil u jmenné fráze »in lateribus domus tuae« z verše *Ps* 127,3 (HEJČL: »ve zdech domu tvého«), která překládá řecký verš »ἐν τοῖς κλίτεσι τῆς οἰκίας σου«. Homonymní tvar »lateribus« lze číst jako ablativ plurálu substantiva *latus*, *lateris* n. (»bok, strana«) i *later*, *lateris* m. (»cihla«), přičemž náležitě je zde první čtení, neboť řecké κλίτος znamená »strana«. První překladatel žalmů do staré češtiny přeložil frázi správně »v stranách domu tvého«, četl tedy dané místo jako tvar substantiva »latus«. V *Žaltáři klementinském*, který zastupuje druhý překlad žalmů,¹⁰ nacházíme na tomto místě spojení »ve schranách domu tvého«, což by mohlo primárně vypadat jako prostá opisovačská chyba místo původního »stranách« se záměnou *t* a *ch*. Není ale vyloučeno, že autor druhého překladu pracoval s variantním zněním z hebrejského žaltáře, které zní »in penetralibus domus tuae«, a je možné, že mu dal přednost kvůli nejednoznačnosti latinského tvaru »lateribus«, kdy mu vyvstala potřeba konzultovat nejednoznačnou pasáž s jinými latinskými verzemi.¹¹ Stejnou variantu, latinské »in penetralibus«, měl jistě k dispozici autor kompilace prvního a druhého překladu žaltáře v *Biblii olomoucké*,¹² neboť tento pramen má nové čtení »ve sklepiech«. Upravovatel druhého překladu v *Žaltáři kapitulním*¹³ se opět vrátil ke znění římského žaltáře »in lateribus«, latinské homonymum četl náležitě jako tvar substantiva »latus« a přeložil jej »v bociech«.

Jinak však toto místo interpretoval autor třetího překladu žalmů.¹⁴ Kontext spojený s domem vedl třetího překladatele k interpretaci latinského »lateribus« jako tvaru substantiva »later« (»cihla«) a spojení »in lateribus domus tuae« přeložil jako »pod cihlami domu tvého«.

⁶ Seznam latinských homonym a homografů viz HUSSEY, George B.: *A Handbook of Latin Homonyms*, Boston: B. H. Sanborn, 1905. Dostupné online: <https://archive.org/details/handbookoflatinh00hussrich>.

⁷ Novočeský překlad latinského žaltáře (a dalších starozákonních knih) uvádíme podle HEJČL, Jan: *Bible česká*, 1: *Knihy Starého zákona*, 2: *Ester – Kniha Strachovcova*, Praha: Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1921; 3: *Isajáš – Knihy Machabejské*, Praha: Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1925 (dále HEJČL).

⁸ *Septuaginta* (dále *LXX*) je citována *Blue Letter Bible* [online], https://www.blueletterbible.org/lxx/psa/1/1/s_479001.

⁹ Nejstarší překlad v tomto článku zastupuje *Žaltář wittenberský* (dále též *ŽaltWittb*, Wittenberg: Bibliothek des Evangelischen Predigerseminars, sign. A VI 6), *Bible drážďanská* (dále též *BibDrážď*, rukopis zničen, dříve Dresden: Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek, sign. Mscr. Dresd.Oe.85) a *Žaltář poděbradský* (dále též *ŽaltPod*, Dresden: Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek, sign. Mscr.Dresd.k.2).

¹⁰ Dále též *ŽaltKlem*, Praha: Národní knihovna České republiky, sign. XVII A 12.

¹¹ Na skutečnost, že i druhý překladatel přihlížel k variantním latinským zněním, upozornil VINTR, Josef: *Filiční rozbor lexika v žaltáři bible Drážďanské*, in: *Wiener Slavistisches Jahrbuch* 34 (1988), s. 137-149, zde s. 141.

¹² Dále též *BibOl*, Olomouc: Vědecká knihovna v Olomouci, sign. M III 1/I. II. První překlad je zachován především v *Ps* 1-35, někdy i v dalších žalmech. Značně do textu *Bible olomoucké* pronikal i třetí překlad. Srov. KYAS, Vladimír: *Česká předloha staropolského žaltáře* [= Rozpravy Československé akademie věd, 72, sešit 1], Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1962, s. 24.

¹³ Dále též *ŽaltKap*, Praha: Knihovna Národního muzea, sign. I E 65.

¹⁴ Ten zde zastupuje *Bible boskovická* (dále též *BibBosk*, Olomouc: Vědecká knihovna v Olomouci, sign. M III 3).

Kromě *Bible boskovické* se toto sice nesprávné, ale inovativní řešení dochovalo v dalších osmi pramenech třetího překladu žaltáře.¹⁵ Nepřijal jej však autor třetí redakce staročeského překladu celé *Bible*, který revidoval třetí překlad žalmů podle latinské předlohy. Zřejmě poučen o homonymní povaze latinského tvaru, zvolil opět správný překlad »v bociech«.¹⁶ Odlišné řešení vycházející ze správného čtení latinského homonymního tvaru »lateribus« má také čtvrtý překlad žalmů z konce 15. století, jenž upřednostňuje před slovy »strana« a »bok« staročeské substantivum »úhel«, které kromě základního významu »úhel, kout« znamená i »strana, kraj, mez«.¹⁷

Ps 127,3 – PsG: »uxor tua sicut vitis abundans in **lateribus** domus tuae«; *PsH:* »uxor tua sicut vitis fructifera in **penetrabilibus** domus tuae«; *LXX:* »ἡ γυνή σου ὡς ἄμπελος εὐθηνοῦσα ἐν τοῖς **κλίτεσι** τῆς οἰκίας σου«;

1. překlad – *ŽaltWittb, BiblDrážd, ŽaltPod:* »žena tvá jako prut vinný, hojný v **stranách** domu tvého«;
2. překlad – *ŽaltKlem:* »žena tvá jako kmen šedrosti v **schranách** domu tvého«; *ŽaltKap:* »žena tvá jako vinný kořen, obizný v **bociech** domu tvého«; *BibIOf:* »žena tvá jako kmen hojný v **sklepíech** domu tvého«;
3. překlad – *BibBosk:* »žena tvá jako vinný kořen plný pod **cihlami** domu tvého«; *BibIPad:* »žena tvá jako vinný kořen hojný na **bociech** domu tvého«;
4. překlad – *ŽaltTisk:* »žena tvá jakžto vinný kořen plodná v **úhlých** domu tvého«.

Na několika dalších příkladech ze staročeských žalmů ukážeme, že i heteronyma působila překladatelům nemalé obtíže, protože ve středověkých textech nebyla kvantita slov zaznamenávána, a tak množství grafických homonym v textu výrazně narostlo. Zaměříme-li se na konkrétní slova, zjistíme, že známá latinská heteronyma »malum« (»zlo«) a »mālum« (»jablko«) nebo »populus« (»lid«) a »pōpulus« (»topol«) nepůsobila překladatelům problém, neboť v žalmech se výrazy »malum« (»zlo«) a »populus« (»lid«) vyskytují v celkem jasných kontextech, které vylučují možnost interpretovat je jako méně běžné a okrajové výrazy »mālum« (»jablko«) a »pōpulus« (»topol«), se kterými se v žalmech nesetkáme. Zásadní roli v interpretaci hraje jednoznačný kontext, jak ukazuje příklad s latinským tvarem »reges« na začátku verše *Ps 2,9*. V žádném staročeském překladu jej nikdo neinterpretoval jako »rēgēs«, tj. nominativ / akuzativ / vokativ plurálu substantiva »rēx« (»král«), které se v druhém žalmu vyskytuje hned v následujícím verši *Ps 2,10* za řecké βασιλεῖς, ale všichni staročestí překladatelé četli první tvar správně jako slovesný tvar »regēs« (2. os. sg. ind. fut. act. slovesa »regō«, »vládnou«), který odpovídá řeckému slovesnému tvaru ποιμανεῖς. Důvodem byl bezpochyby kontext, kdy hned po slovese následuje předmět »eos« a příslovecné určení způsobu.

Ps 2,9-10 – PsG: »Reges eos in virga ferrea [...]. Et nunc, **reges**, intelligite«; *LXX:* »ποιμανεῖς αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ [...] καὶ νῦν **βασιλεῖς** σύνετε«;

1. překlad – *ŽaltWittb:* »Zpravíš je u metle železnéj [...]. A již, **králi**, urozumějte«; *BibIDrážd:* »Budeš jimi **vlásti** u metle železnéj [...]. A již, **králi**, urozumějte«; *ŽaltPod:* »Vlásti jimi budeš v prutu železném [...]. A nuž, **králové**, urozumějte«; *BibIOf:* »Zpravíš je u metle železnéj [...]. A i nyní, **králi**, urozumějte«;
2. překlad – *ŽaltKlem, ŽaltKap:* »Vzvládneš jimi u prutě železa [...]. A nyní, **králové**, rozumějte«;
3. překlad – *BibBosk, BibIPad:* »Zpravovati je budeš v metle železné [...]. A nyní, **králové**, rozumějte«;
4. překlad – *ŽaltTisk:* »Zpravovati je budeš v prutu železném [...]. A nyní, **králové**, porozumějtež«.

¹⁵ V tzv. mladších *Prorocích* (Praha: Národní knihovna České republiky, sign. XVII E 16), v *Žaltáři s druhou částí historických knih* (Praha: Národní knihovna České republiky, sign. XVII F 4), v *Bibli Bočkově* (Brno: Moravský zemský archiv, fond G 10 Sbirka rukopisů Zemského archivu, inv. č. 123/1), v *Starém zákoně Zamojských* (Praha: Národní knihovna České republiky, sign. XVII C 56), v *Starém zákoně mikulovském* (Brno: Moravská zemská knihovna, sign. Mk 2), v *Bibli mlynářčině* (Praha: Národní knihovna České republiky, sign. XVII A 10), v *Starém zákoně lobkovickém* (Nelahozeves: Roudnická lobkowiczská knihovna, sign. VI Fc 4) a v *Žaltáři Alžběty, manželky Václava z Rovného* (Český Krumlov: Státní oblastní archiv v Třeboni, pobočka Český Krumlov, fond Sbirka rukopisů Český Krumlov, č. 318).

¹⁶ Třetiredakční úpravu žaltáře reprezentuje *Bible padeřovská* (dále též *BibIPad*, Wien: Österreichische Nationalbibliothek, sign. Cod. 1175).

¹⁷ Srov. ERHART, Adolf a kol. (red.): *Etymologický slovník jazyka staroslověnského*, 10, Praha: Academia, 2000, s. 617, s. v. ґ҃҃ль. Čtvrtý překlad staročeského žaltáře je zde reprezentován prvotiskem (dále též *ŽaltTisk*, [Žaltář], Praha: [Tiskař Žaltáře (tj. Martin z Tišnova?)], 1487).

Nebudeme se proto zabývat všemi možnými homonymními a homografními tvary v latinských žalmech, ale pouze těmi, které byly pro staročeské překladatele problematické. Jak jsme již ukázali na českém překladu »pod cihlami domu tvého« z verše Ps 127,3, v jistých případech nemusí kontext vést k jednoznačné interpretaci homonymního a homografního tvaru a obojí interpretace může být na první pohled na místě. Týká se to především slovesných tvarů, kdy tvary přítomného a minulého času se liší pouze kvantitou v kořeni, nebo jsou dokonce zcela homonymní. Např. latinský slovesný tvar »ostendit« je buď 3. osoba singuláru indikativu přezenta aktiva, nebo 3. osoba singuláru indikativu perfekta aktiva slovesa ostendō, -ere (»ukázat«). Různě bylo toto latinské homonymum staročeskými překladateli interpretováno ve verši Ps 4,6: »Multi dicunt: Quis ostendit nobis bona?« (HEJČL: »Mnoho je těch, kteří praví: »Kdo nám dá dočkati se blaha?«). Zde slovesný tvar »ostendit« v otázce četných lidí, kteří hledají Hospodina, byl v prvním a čtvrtém překladu žaltáře přeložen v minulém čase (»pokázal«, »oznámil«), zatímco v třetím překladu byl zvolen čas přítomný (»ukazuje«). Druhý překlad zas vybral prezentní formu dokonavého slovesa, která má budoucí význam (»pokáže«). Překladatel měl možná ve své předloze tvar »ostendet« místo »ostendit«, který je bližší řeckému tvaru δείξει (3. os. sg. ind. fut. akt.) a je doložen v některých starších pramenech galikánského žaltáře.¹⁸ K této náležitě interpretaci se přiklonila i úprava prvního překladu v *Žaltáři poděbradském* z roku 1396.

Ps 4,6 – PsG: »Multi dicunt: Quis **ostendit** [ostendet var.] nobis bona?«; LXX: »πολλοὶ λέγουσιν τίς δείξει ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ«;

1. překlad – *ŽaltWittb, BiblDrážd, BiblOf*: »Mnozí říkají: »Kto **pokázal** nám dobré?««;
ŽaltPod: »Mnozí říkají: »Kto **pokáže** nám dobré?««
2. překlad – *ŽaltKlem, ŽaltKap*: »Mnozí dějú: »Kto **pokáže** nám dobré?««
3. překlad – *BiblBosk, BiblPad*: »Mnozí dějí: »Kto **ukazuje** nám dobré?««
4. překlad – *ŽaltTisk*: »Mnozí říkají: »Kto nám **oznámil** dobré?««

Podobným případem je homografní tvar »venit« slovesa »venio« (»jít, přicházet«) a jeho prefigovaných odvozenin (např. »advenio«, »invenio«, »supervenio«), který může být 3. osobou jednotného čísla buď přítomného času (ind. prez. akt. »venit«), nebo minulého času (ind. pf. akt. »vénit«). V latinském galikánském žaltáři je dvanáct tvarů třetí osoby singuláru sloves s kořenem »-venio«, přičemž pět tvarů je prezentních (Ps 95,13 [2×]; 101,14; 117,26; 118,162) a v sedmi případech se jedná o perfektum (Ps 82,9; 83,4; 89,10; 97,9; 104,31; 104,34; 104,40). Ačkoliv se staročeské překlady vzájemně velmi liší v tom, v jakém čase užívají slovesný tvar a na jakých místech, výsledně mají celkový poměr mezi správným a nenáležitým překladem slovesných tvarů »-venit« 7 ku 5, pouze čtvrtý překlad je o něco úspěšnější s poměrem 8 ku 4. Nejvíce variabilní je v tomto ohledu první překlad žaltáře, který často užívá i prezentních tvarů dokonavých sloves, které mají futurální význam, např. ve verši Ps 89,10 za tvar »supervenit«¹⁹ má *Žaltář wittenberský* a další prameny tohoto překladu futurální tvar »nadejde«, zatímco ostatní překladatelé správně užívají tvary složeného préterita (»nadešla«, »přišla jest« či »přispělo jest«), které jsou vhodným ekvivalentem řeckého aoristu ἐπῆλθεν.

Ps 89,10 – PsG: »quoniam **supervenit** mansuetudo, et corripiemur«; LXX: »ὅτι ἐπῆλθεν πραΰτης ἐφ’ ἡμᾶς καὶ παιδευθησόμεθα«;

1. překlad – *ŽaltWittb, BiblDrážd, ŽaltPod*: »nebo **nadejde** tichost i budem tresktáni«; *BiblOf*: »nebo **nadejde** ny tichost a potreskcemy sé«;
2. překlad – *ŽaltKlem*: »nebo **nadešla** ny krotkost a tresktáni budeme«; *ŽaltKap*: »nebo **přišla jest** krotkost a tresktáni budeme«;
3. překlad – *BiblBosk, BiblPad*: »neb **jest přišla** nám krotkost i budem tresktáni«;
4. překlad – *ŽaltTisk*: »nebot **jest přispělo** milosrdenstvie i budemet pokárání«.

Ostatní staročesští překladatelé homografní tvary »-venit« překládají zpravidla jen tvary minulého času, a to i na místech, kde je podle řecké předlohy správný prezentní tvar, jako v případě verše Ps 95,13, který náležitě překládá jen nejstarší překladatel:

Ps 95,13 – PsG: »a facie Domini, quia **venit**, quoniam **venit** iudicare terram«; LXX: »πρὸ προσώπου κυρίου ὅτι **ἔρχεται** ὅτι **ἔρχεται** κρῖναι τὴν γῆν«;

1. překlad – *ŽaltWittb, BiblDrážd, ŽaltPod*: »ot obličejě hospodinova, že **jde**, nebo **jde** súdit země«; *BiblOf*: »ot obličejě hospodinova, že **přijde**, nebo **přijde** súdit země«;
2. překlad – *ŽaltKlem, ŽaltKap*: »ot obličejě božieho, že **jest přišel**, nebo **přišel** súdit země«;

¹⁸ *Biblia sacra iuxta Vulgatam versionem*, 1983, s. 772.

¹⁹ Vzhledem k řeckému aoristu ἐπῆλθεν v Jeronýmově předloze se jedná o formu perfekta »super-
vénit«.

3. překlad – *BiblBosk, BiblPad*: »před tváří boží, že **jest přišel**, neb **jest přišel**, aby súdil zemi«;
4. překlad – *ŽaltTisk*: »od tváří páně, nebť **jest přišel**, neboť **jest přišel**, aby súdil zemi«.

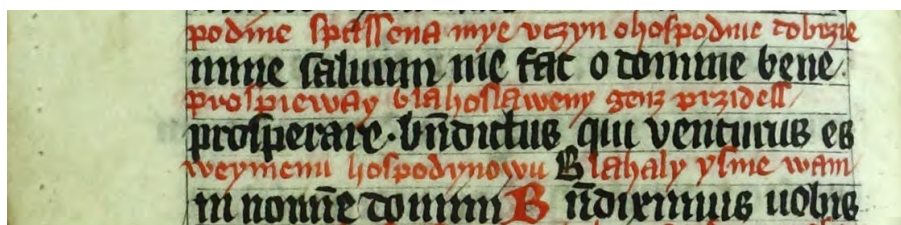
Neobvykle se chová čtvrtý překladatel žaltáře ve verši *Ps* 117,26, kdy tvar »venit« překládá do češtiny přítomným tvarem »se běře«. Tento ojedinělý případ lze vysvětlit významem tohoto žalmového verše, kterého verš nabývá v evangelním textu a následně v křesťanské tradici, a čtvrtý překladatel tyto okolnosti ve svém znění zohlednil. První část verše *Ps* 117,26 »Benedictus qui venit in nomine Domini« (HEJČL: »Požehnán buď, jenž přichází, ve jménu Páně«) je v *Novém zákoně* citována při dvou příležitostech. Nejprve je součástí oslavného zpěvu, který zpívaly zástupy při slavném Ježíšově vjezdu do Jeruzaléma (*Mt* 21,9; *Mc* 11,9; *L* 19,38; *J* 12,13). Podruhé žalm cituje sám Ježíš v promluvě k farizejům, čímž legitimizuje christologickou interpretaci tohoto žalmového verše (*Mt* 23,39; *L* 13,35). Pro svůj mesiánský výklad se žalmový verš *Ps* 117,26 stal součástí hymnu *Sanctus* zpívaného v křesťanské bohoslužbě a je užíván v liturgii hodin při různých příležitostech.²⁰

Co se týče interpretace homografního tvaru »venit« z verše *Ps* 117,26, v řecké předloze stojí participium prezenta (ἐρχόμενος), které Jeroným do latiny převedl vedlejší větou s určitým slovesným tvarem 3. osoby jednotného čísla (»qui venit«, »který přichází«). V zápisech, které nevyznačují kvantitu vokálů, je však tento latinský tvar homonymní. Jednoznačnější vyjádření poskytuje latinská varianta této pasáže – »venturus est«,²¹ protože se jedná o složený tvar participia futura aktiva a přítomného tvaru pomocného slovesa »esse«. Ve středověkých pramenech se navíc objevuje čtení v druhé osobě »venturus es«.²² Z této varianty vycházely revidované mladší opisy prvního a druhého překladu, *Žaltář poděbradský* a *Žaltář kapitulní*; jejich ekvivalent »přijdúci jsi« doslovně napodobuje latinský opisný tvar.

Ps 117,26 – *PsG*: »Benedictus qui venit [venturus est / venturus es var.] in nomine Domini«; *LXX*: »εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου«;

1. překlad – *ŽaltWittb*: »blahoslavený, jenž **přideš** ve jménu hospodinovu« (➤ Obr. 1); *BiblDržd*: »blahoslavený muž, jenž **přišel** ve jménu hospodinovu«; *ŽaltPod*: »blažený, jenž **přidúci jsi** ve jménu hospodinovu«; *BiblOl*: »blažený, jenž **přišel jest** ve jménu hospodinovu«;
2. překlad – *ŽaltKlem*: »blažený jest, jenžto **přišel** ve jmeni božiem«; *ŽaltKap*: »požehnaný, jenž **přidúci jsi** ve jmé v hospodinovu«;
3. překlad – *BiblBosk, BiblPad*: »požehnaný, kterýž **jest přišel** ve jméno božie«;
4. překlad – *ŽaltTisk*: »požehnaný, jenž **se běře** ve jméno páně«.

Obr. 1:
Verš *Ps* 117,26 v *Žaltáři wittenberském* s variantním latinským zněním »venturus es«, Wittenberg: Bibliothek des Evangelischen Predigerseminars, sign. A VI 6, f. 222^v

Nejednotně je tento žalmový verš překládán i v kontextu evangelního textu, kde ve zmíněných biblických pasážích pravidelně v latinském znění stojí »(qui) venit« za řecké participium ἐρχόμενος (➤ Tab. 1), pouze v *Mt* 21,9 se objevuje varianta »venturus est«.²³ Šestici evangelních veršů nacházíme ve všech čtyřech redakcích staročeského překladu *Bible*, tři z nich jsou pak součástí mešních čtení a objevují se v překladech evangeliáře. Nejstarší české evangeliáře z počátku 14. století, mladší druhý překlad i samostatné tlumočení v *Evangeliáři olomouckém* (1421) mají jednotně tvar minulého času »přišel jest«.²⁴ Přítomné tvary se objevují až

²⁰ Např. jako responsorium (*Cantus*, ID 006250) či stupňový verš (*Cantus*, ID 008414f); srov. *Cantus Index. Online catalogue for Mass and Office chants*, 2012–2023, <https://cantusindex.org/>.

²¹ Varianta »venturus est« je zachycena v základním textu *Psalteria Gallicana* ve stuttgartském vydání (*Biblia sacra iuxta Vulgatam versionem*, ed. Robert WEBER, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 31983, s. 920).

²² Toto znění se objevuje např. v latinském textu *Žaltáře wittenberského* (➤ Obr. 1).

²³ Srov. *Novum Testamentum Domini nostri Iesu Christi Latine secundum editionem sancti Hieronymi, Pars prior. Quattuor Evangelia*, ed. John WORDSWORTH, Oxonii: Clarendon, 1889, s. 126.

²⁴ První překlad evangeliáře reprezentuje *Evangeliář seitenstetenský* (dále *EvSeit*, Seitenstetten: Stiftsbibliothek, sign. Cod. 272) a *Evangeliář rajhradský* (dále *EvRajb*, Rajhrad: Knihovna benediktinského opat-

v kompilačních evangeliářích z 15. století: částečně již v *Evangeliáři klementinském* ve čtení na Květnou neděli,²⁵ zcela pak v *Evangeliáři pražském*.²⁶

Typ staročeského překladu	Pramen	Zpěv Hosana				Promluva k farizejům	
		Mk 21,9	Mk 11,9	L 19,38	J 12,13	Mt 23,39	L 13,35
		venit / venturus est	venit	venit	venit	venit	venit
		ἐρχόμενος	ἐρχόμενος	ἐρχόμενος	ἐρχόμενος	ἐρχόμενος	ἐρχόμενος
1. překlad evangeliáře	<i>EvSeit</i>	přišel	-	-	-	přišel	-
	<i>EvRajb</i>	přišel	-	-	přišel	přišel	-
2. překlad evangeliáře	<i>EvBeneš</i>	přišel	-	-	jest přišel	přišel	-
samostatné a kompilační překlady evangeliáře	<i>EvOf</i>	přišel	-	-	přišel	přišel	-
	<i>EvKlem</i>	si přišel / jde	-	-	-	přišel	-
	<i>EvPraž</i>	přichází	-	-	jde	přichází	-
1. redakce	<i>BiblDrážď</i>	jest přišel	přide	jde	jde	přijde	jde
	<i>BiblOf</i>	si přišel	jest přišel	jde	jdeš	přišel	jest přišel
2. redakce	<i>BiblLit</i>	jest přišel	jest přišel	se béře	jest přišel	jest přišel	jest přišel
	<i>BiblBoč</i>	jsi přišel	jest přišel	se béře	jest přišel	si přišel	jest přišel
3. redakce	<i>BiblPađ</i>	jest přišel	jest přišel	jest přišel	si přišel	přišel	jest přišel
4. redakce	<i>BiblMuzMlNZ</i>	jest přišel	si přišel	jest přišel	se béře	se béře	jest přišel
	<i>BiblPraž</i>	se béře	se béře	se béře	se béře	se béře	přišel
samostatné překlady a převyprávění	<i>KristA</i>	-	-	-	jde	jde	-
	<i>ComestC</i>	-	-	-	jest přišel	-	jest přišel
	<i>LyraMat</i>	přišel	-	-	-	přišel jest	-
	<i>BiblMik</i>	přišel jest	přišel jest	přišel jest	přišel jest	přišel jest	přišel jest

Tab. 1:
Překlad latinského »venit« z verše Ps 117,26 v novozákonních textech staročeských překladů Bible

Naprosto odlišná je situace v staročeských překladech celé Bible. Užití minulého nebo přítomného tvaru mezi staročeskými redakcemi značně kolísá a ukazuje se složité hledání správného ekvivalentu a vyrovnávání znění veršů mezi sebou napříč evangelií i překlady. Liší se mezi sebou i biblické rukopisy starší a mladší verze první redakce: zatímco v *Bibli drážďanské* z šedesátých let 14. století jsou užívány střídavě všechny časy od minulého (»jest přišel«; Mt 21,9), přítomného (»jde«; L 19,38; J 12,13; L 13,35) po budoucí (»přide«; Mk 11,9; »přijde«; Mt 23,39), v *Bibli olomoucké* z roku 1417 nacházíme především tvary minulého času, navíc tu tvary kolísají mezi druhou a třetí osobou singuláru. Také u druhé redakce, která v *Bibli litoměřické* (1429) měla na téměř všech místech jednotně »jest přišel«, dochází v mladší úpravě (viz *Bible Bočkova*) ke změnám, kdy do *Matoušova evangelia* proniká tvar druhé osoby »jsi přišel« namísto třetí.²⁷ Poprvé se také v biblické redakci objevuje přítomný tvar slovesa »brátí se«, a to v oslavném zpěvu zástupů v *Lukášově evangeliu* (L 19,38). Ve třetí redakci naopak druhá osoba minulého času proniká do verše z *Janova evangelia* a přítomný vyjádření se neužívá vůbec. V *Lupáčově úpravě Nového zákona* se užívají jen tvary třetí osoby, zato na dvou místech se znovu objevuje přítomný tvar »béře se«.²⁸ Toto řešení převážilo ve čtvrté redakci, kde bylo užito ve

ství, sign. R 364), druhý překlad *Čtenie kněžě Benešovy* (dále *EvBeneš*, Olomouc: Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond Sbirka Metropolitní kapituly Olomouc, sign. CO 105). *Evangeliář olomoucký* (dále *EvOf*, Olomouc: Vědecká knihovna v Olomouci, sign. M II 249) je lekcionář staro- i novozákonních perikop a v některých částech obsahuje archaické znění.

²⁵ Praha: Národní knihovna České republiky, sign. VIII C 17 (dále *EvKlem*).

²⁶ Praha: Národní knihovna České republiky, sign. XI B 3 (dále *EvPraž*).

²⁷ *Bible litoměřická* (dále *BiblLit*), rkp. nezvestný, dříve Litoměřice: Státní oblastní archiv v Litoměřicích, fond Biskupské sbírky, sign. BIF 2; *Bible Bočkova* (dále *BiblBoč*), Brno: Moravský zemský archiv, fond G 10 – Sbirka rukopisů Zemského archivu, inv. č. 123/2.

²⁸ *Nový zákon muzejní mladší* (dále *BiblMuzMlNZ*), Praha: Knihovna Národního muzea, sign. I D 13.

většinou veršů (s výjimkou promluvy k farizejům v *Lukášově evangelíu*).²⁹ Náležitá interpretace latinského tvaru »venit« jako prezentního tvaru tedy postupně do staročeských biblických překladů proniká, ačkoliv nikdy není v evangeliích užitá ve všech případech a opakovaně dochází k převádění latinského homografu složeným préteritem »přišel jest«.³⁰

Nejednoznačný byl někdy kontext i u dalších běžných latinských heteronym, též u těch, které se v žalmech vyskytují vícekrát. Homograf »hic« je v žalmech užit celkem šestkrát, na čtyřech místech se jedná o zájmeno »hic« (»tento«; Ps 23,5; 47,15; 100,6; 117,22), na dvou místech pak »hīc« (»zde«; Ps 72,10; 131,14). Staročestí překladatelé neměli problém se čtyřmi jasnými místy a přeložili je správně (Ps 23,5: »hic/oὗτος«; Ps 100,6: »hic/oὗτος«; Ps 117,22: »hic/oὗτος«; Ps 131,14: »hīc/ὡδε«). Dvě místa však kvůli nejednoznačnému kontextu umožnila obojí interpretaci. Nesprávně v prvním případě (Ps 47,15) interpretují latinský homograf oba nejstarší překlady ze 14. století, když ve frázi »hic est Deus« za řecké »οὗτός ἐστιν ὁ θεός« s významem »tento je Bůh« překládají »hic« jako »sde« či »ted« s významem »zde, tady«. Pozdější úpravy těchto překladů, *Žaltář kapitulní* a *Žaltář poděbradský*, napravují znění na náležitě »ten jest buoh«, avšak špatného znění se ještě drží *Bible olomoucká*. V druhém případě (Ps 72,10) se mylná interpretace objevuje jen v druhém překladu, kde adverbium »hīc« (»zde«) je mylně interpretováno jako zájmeno »hic« (»tento«) rozvíjející v postpozici jmennou frázi »populus meus«. Opět chybné znění má ještě *Bible olomoucká*, která v tomto verši přebírá druhý překlad.

Ps 47,15 – PsG: »quoniam hic est Deus, Deus noster in aeternum«; LXX: »ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ θεός ὁ θεός ἡμῶν εἰς τὸν αἰῶνα«;

1. překlad – *ŽaltWittb*, *BiblDrážd*: »nebo **sde** jest böh, böh náš na věky«; *ŽaltPod*: »nebo **ten** jest buoh, böh náš na věčnost«;
2. překlad – *ŽaltKlem*: »nebo **ted'** jest böh, böh náš u věk«; *ŽaltKap*: »nebo **ten** jest buoh, buoh náš na věky«; *BiblOf*: »nebo **ted'** jest böh, böh náš u věk«;
3. překlad – *BiblBosk*, *BiblPad*: »neb **toto** jest buoh, böh náš věčně«;
4. překlad – *ŽaltTisk*: »nebt **tento** jest buoh, buoh náš na věčnost«.

Ps 72,10 – PsG: »ideo convertetur populus meus hic«; LXX: »διὰ τοῦτο ἐπιστρέψει ὁ λαός μου ἐνταῦθα«;

1. překlad – *ŽaltWittb*, *BiblDrážd*, *ŽaltPod*: »proto obrátí se lid můj **sde**«;
2. překlad – *ŽaltKlem*: »proto obrátí se lid můj **tento**«, *ŽaltKap*: »proto obrácen bude lid muoj **sde**«; *BiblOf*: »proto obrátí se lid můj **tento**«;
3. překlad – *BiblBosk*: »protož obrátí se lid můj **tuto**«; *BiblPad*: »protož obrátí se lid můj **zde**«;
4. překlad – *ŽaltTisk*: »protož obrátit se lid muoj **tuto**«.

Dalším latinským homografem, se kterým se v žalmech velmi často setkáváme, je výraz »os«. Jedná se o tvar dvou různých slov, které se liší svou výslovností: *ōs*, *ōris* n. (»ústa; tvář«) a *os*, *ossis* n. (»kost«). Žalmy jako poetické a písněvé texty jsou plné obrátů, v nichž tyto části těla hrají roli. Ústa jsou především spojena s obrazy promlouvání (např. Ps 16,10: »os eorum locutum est superbiam«; HEJČL: »ústa jejich mluví řeči zpupné«), vyznávání (např. Ps 61,5: »ore suo benedicebant«; HEJČL: »žehnají ústy«) a chválení (např. Ps 33,2: »semper laus eius in ore meo«; HEJČL: »vždycky budiž chvála jeho v mých ústech«). Objevují se ve verších, kde hlavní roli hraje slovo (např. Ps 53,4: »percipe verba oris mei«; HEJČL: »popřej sluchu slovům úst mých«) nebo pokrm (např. Ps 77,30: »escae eorum erant in ore ipsorum«; HEJČL: »ještě měli pokrm ve svých ústech«). Kost či kosti zastupují nezřídka v metonymických obrazech lidské tělo, respektive celého člověka (např. Ps 37,4: »non est pax ossibus meis«; HEJČL: »nemám pokoje v kostech svých«). Vyskytují se v obrazech potírání hříšných lidí (např. Ps 52,6: »Deus dissipavit ossa eorum«; HEJČL: »Pán rozmetá údy jejich«) a také v obrazech mluvení (např. Ps 34,10: »omnia ossa mea dicent«; HEJČL: »všecky kosti moje nechať řeknou«) a chválení (např. Ps 50,10: »exsultabunt ossa humiliata«; HEJČL: »zaplesají kosti ponížené«). Tím se částečně hranice kontextového užití

²⁹ Čtvrtou redakci zastupuje *Bible pražská* (dále *BiblPraž*), Praha: [Tiskař Pražské bible], 1488.

³⁰ To se týká jak biblických textů, tak i biblických převyprávění a výkladů. Zatímco v *Životě Krista pána* z poloviny 14. století se setkáme s prezentním tvarem (dále *KristA*, Praha: Národní knihovna České republiky, sign. XVII A 9), v biblické dějepřevě Petra Comestora (dále *ComestC*, Brno: Moravský zemský archiv v Brně, fond G 13 – Sběrka Historického spolku, inv. č. 302), ve *Výkladu na Matouše Mikuláše Lyry* (dále *LyraMat*, Praha: Národní knihovna České republiky, sign. XVII C 20) a v samostatném překladu evangelií v *Bibli mikulovské* (dále *BiblMiK*, Brno: Moravská zemská knihovna, sign. Mk 1) nacházíme pouze tvary minulého času.

ōs, ōris n. (ústa; tvář) a os, ossis n. (kost) stírají a snadněji může docházet u nejednoznačných tvarů k jejich záměně.

Homografní forma »os« má v římském žaltáři celkem 35 výskytů. V naprosté většině se jedná o slovo »ōs« (ústa) za řecké στόμα (celkem 33 výskytů: Ps 9,28; 13,3; 16,4; 16,10; 21,14; 34,21; 36,30; 37,14; 38,10; 39,4; 48,4; 49,16; 49,19; 50,17; 62,6; 62,12; 65,14; 68,16; 70,8; 70,15; 72,9; 77,2; 80,11; 106,42; 108,2; 108,2; 113,13; 118,131; 125,2; 134,16; 143,8; 143,11; 144,21) a pouze ve dvou případech jde o slovo »os« (kost) za řecké ὀστέον, resp. ὀστοῦν (Ps 101,6; 138,15). Co se týče jednoznačných forem obou substantiv, i v nich převažují tvary singuláru slova »ōs« (ústa) (ablativ »ōre« má 16 výskytů, genitiv »ōris« 15 výskytů) nad plurálovými tvary slova »os« (kost): nominativ/akuzativ »ossa« má celkem 12 výskytů, dativ/ablativ »ossibus« pouze 2 výskyty. Vzhledem k tomu, že tvary slova »ōs« (ústa) v žalmech tolik převažují nad tvary slova »os« (kost), některým překladatelům se stalo, že na slovo »os« (kost) jaksi zapomněli a i na náležitých místech použili český ekvivalent »usta«. Ze staročeských překladatelů byli na scestí svedeni oba nejstarší tlumočníci ze 14. století. Ve verši Ps 138,15 by v češtině mělo stát slovo »kost«, jak ukazuje nejen ὀστέον v řecké předloze a varianta »ossa« v plurálu v hebrejském žaltáři, ale první i druhý staročeský překladatel použili v češtině slovo »usta«.

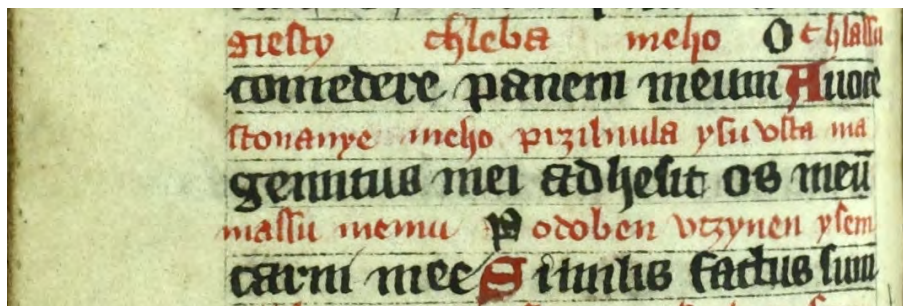
Ps 138,15 – PsG: »Non est occultatum **os** meum a te«; PsH: »non sunt operta **ossa** mea a te«; LXX: »οὐκ ἐκρύβη τὸ ὀστοῦν μου ἀπὸ σοῦ«;

1. překlad – ŽaltWittb: »Nenie [Nejsút in marg.] utajena **usta** má ot tebe«; BiblDrážd, ŽaltPod: »Nejsút utajena **usta** má od tebe«;
2. překlad – ŽaltKlem: »Nejsú skryta **usta** má před tebe«; ŽaltKap: »Nejsú **usta** má utajena ot tebe«; BiblOf: »Nenie skryta **kost** má od tebe«;
3. překlad – BiblBosk, BiblPad: »Nenie skryta **kost** má před tebe«;
4. překlad – ŽaltTisk: »Neniet ukryta **kost** má od tebe«.

V druhé problematice pasáži, ve verši Ps 101,6, k nesprávnému převodu svedl zavádějící kontext. V první části verše se objevuje zvukový projev mluvčího, který je spojen s ústní produkcí, a proto svádí k mylné interpretaci latinského homografu »os« jako »ōs« (ústa). Navíc podobný obraz přilnutí jazyka k dásním se vyskytuje dříve v 21. žalmu (Ps 21,16: »lingua mea adhaesit faucibus meis«; HEJČL: »můj jazyk k podnebí mi přilnul«).

Ps 101,6 – PsG: »A voce gemitus mei adhaesit **os** meum carni meae«; PsR: »a voce gemitus mei adheserunt **ossa** mea carni meae«; LXX: »ἀπὸ φωνῆς τοῦ στεναγμοῦ μου ἐκολλήθη τὸ ὀστοῦν μου τῇ σαρκί μου«;

1. překlad – ŽaltWittb, BiblDrážd, ŽaltPod: »Ot hlasu stonanie mého přilnula jsú **usta** má masu mému« (➤ Obr. 2);

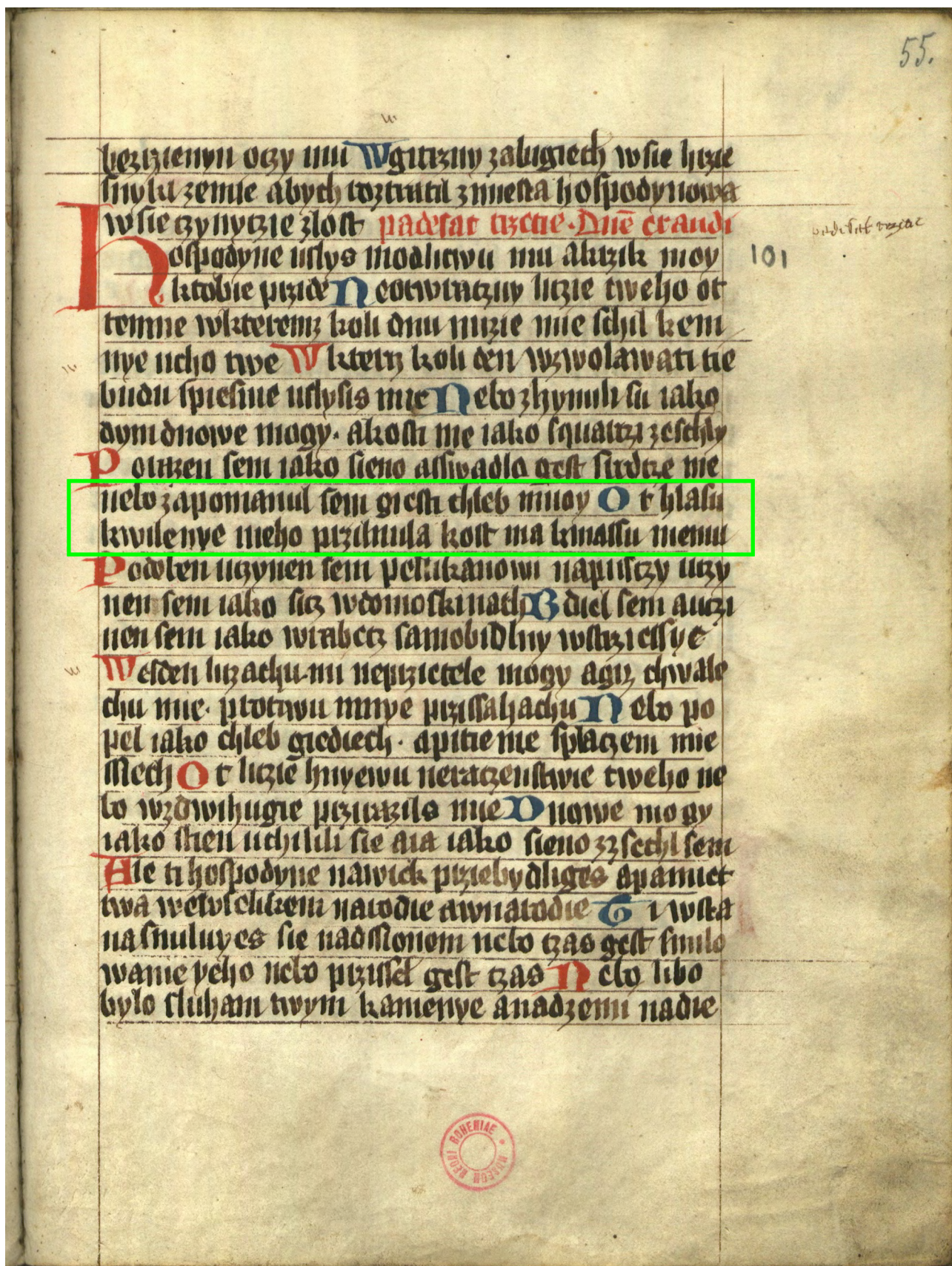

Obr. 2:
Verš Ps 101,6 v Žaltáři wittenberském s nesprávným překladem »usta« za lat. »os«, Wittenberg: Bibliothek des Evangelischen Predigerseminars, sign. A VI 6, f. 188^v

2. překlad – ŽaltKlem: »Ot hlasu vzdychanie mého nádrzie se **usta** má tělu mému«; ŽaltKap: »Ot hlasu kvílenie mého přilnula **kost** má k masu mému« (➤ Obr. 3); BiblOf: »Ot hlasu vzdychanie mého přidržie se **usta** má těla mého«;
3. překlad – BiblBosk, BiblPad: »Ot hlasu vzdychanie mého přidržala se jest **kost** <má> těla mého«;
4. překlad – ŽaltTisk: »Od hlasu úpenie mého přilnuly sú **kosti** mé k kuoži mé«.

Naopak mladší dva překladatelé z 15. století překládali žalmy s velkým ohledem k celku a k náležitě interpretaci je dovedl podobný obrat, který zazněl o dva verše dříve (Ps 101,4: »ossa mea sicut cremium aruerunt«; HEJČL: »kosti mé vysychají jak roští«). Na správné řešení mohla třetího a čtvrtého překladatele navést i znalost podobného biblického místa, které se nachází v starozákonní knize Job (Job 19,20: »Pelli meae, consumptis carnibus, adhaesit os meum«;

Obr. 3:

Verš Ps 101,6 v *Žaltáři kapitulním* s náležitým překladem »kost« za lat.

»os«, Praha: Knihovna Národního muzea,

sign. I E 65, f. 55²

HEJČL: »Na kůži scvrklého masa visí mi kosti«³¹ nebo v *Pláči Jeremiášově* (Pl 4,8: »adhaesit cutis eorum ossibus«; HEJČL: »kůže na kostech jim visí«). Další pomůckou byly jiné latinské

³¹ Tento verš je navíc součástí jednoho ze čtení v noční modlitbě matutina v oficiu za zemřelé. Oficium je známo i v staročeském překladu: dochovalo se ve dvou staročeských verzích v žaltářích 14. století, nejprve v *Žaltáři klementinském* (f. 156^v: »Kóži méj, stráveným masem, nádrží sě kost má a opuščena sta

žaltáře. Čtvrtý překladatel, jak se zdá, konzultoval pro tento verš římský žaltář a zohlednil jeho variantu »ossa«, protože dal v češtině přednost plurálu nad singulárem. Z předmluvy k *Prvnímu tištěnému žaltáři* se dozvídáme, že překladatel neváhal na nejasných místech nahlížet do jiných verzí a hledat v nich vodítko (srov. *Žaltář*, f. 2^r: »nahlédal sem někde, kde jest ovšem bylo zastíněno, v žaltář vykládaný od svatého Jeronýma z řeči židovské, ješto to není naše vyložení, kteréhož obecně požíváme«), to jej mohlo dovést v otázce homonym a homografů ke správnému řešení.

Přestože mylný překlad »usta« byl opraven v *Žaltáři kapitulním* na »kost«, zůstal ještě v *Bibli olomoucké*, zatímco v *Bibli litoměřicko-třeboňské*, která byla opsána ze stejné předlohy jako *Bible olomoucká*, chybný zápis »usta« vyradoval korektor a přepsal pasáž na správné znění. V dalších pramenech staročeské *Knihy žalmů* se překlad »usta« dochoval ještě v *Bibli kunštátské* ze čtyřicátých či padesátých let 15. století, která je pozdním opisem druhého překladu žalmů (»Od hlasu vzdychanie mého nádrzie se **usta** má tělu mému«).³² Není to nejmladší doklad: 101. žalm patří mezi sedmero kajících žalmů a překladatelský omyl se objevuje ještě v modlitební knize z konce 15. století: »Od hlasu zdychanie mého přídržela sú se **usta** má těla mého«.³³

* * *

Závěrem můžeme konstatovat, že co se týče prvních počestění žalmů ve 14. a 15. století, zásadní vliv na výsledný překlad měly především překladatelské strategie, které konkrétní překladatelé zvolili. U nejstarších překladů se na překládání latinských homonym a heteronym podepsala přílišná závislost na latinské předloze a značná doslovnost, kdy oba autoři překládali »jednotlivé výrazy bez ohledu na větný a myšlenkový kontext«, jak si všiml již Josef VINTR.³⁴ Pozdější překlady hledí více na širší kontext, proto u nich překladové chyby tohoto typu v takové míře nenajdeme, i když jejich snahy o jednotnost překladu mohly vést také k nesprávné interpretaci. Také se ukázalo, že ani kompilování více českých verzí nezaručilo vždy vylepšení překladu po obsahové stránce, zvláště když bylo provedeno opisovačem. Kompilace, jejímž výsledkem byla předloha *Bible olomoucké*, zachovala některé chyby vzniklé mylným čtením, které byly převzaty bez revize i do této bible. Není to ale jediný případ dlouhého tradování překladatelské chyby, některé chybné interpretace homonym a heteronym (především latinského tvaru »venit«) se v českých překladech žalmů držely překvapivě dlouho.

jedno což rty má podlé zubův mých«) a později v *Žaltáři poděbradském* (f. 165ra: »Kóži méj po přěpadení těla mého přischly kosti mé a ostala jediná rty u mých zubuov«).

³² Brno, Moravská zemská knihovna, sign. Mk 3.

³³ Praha: Národní knihovna České republiky, sign. XVII H 28, f. 251^r.

³⁴ VINTR, Josef: *Staročeský žalm – dvousetleté hledání srozumitelnosti a poetičnosti*, in: *Listy filologické* 135 (2012), s. 43-62, zde s. 43.